

Selvitys ammatillisesta koulutusviennistä ja siihen liittyvästä osaajien houkuttelusta

Sisältö

01 Johdanto	2
02 Tulokset – Koulutusalan toimijat	5
03 Tulokset – Päättäjät	14
04 Johtopäätökset ja kehittämistarpeet	25

Laura Koskimies
Meiju Ahomäki
Helena Kultanen

01 Johdanto

Tämän selvityksen tarkoituksena on muodostaa tilannekuva ammatillisesta koulutusviennistä sekä sen yhteydestä osaajahoukutteluun ja työvoimatarpeisiin. Näiden välille on muodostumassa entistä vahvempia kytköksiä ja toisaalta ammatilliseen koulutusvientiin liittyvä lainsäädäntö on ajankohtainen mm. lukukausimaksuihin kohdistuvien muutosten myötä. Selvitys tarjoaa selkeän ja hyödynnettävän tietopohjan kartoittaen tulevaisuuden tarpeita, tunnistaa mahdollisia haasteita sekä huomioiden onnistumisia. Innolinkin toteuttamaa selvitystä hyödynnetään tilannekuvan muodostamisessa koulutuksen järjestäjille, valtionhallinnolle ja poliittisille päättäjille.

Ammatillinen koulutusvienti on moninaista, ja tämä selvitys keskittyy erityisesti sen toteuttamiseen **Suomen työmarkkinoiden ja osaajapulan näkökulmasta**. Tämän takia selvityksessä käsitellään pääasiassa sellaista ammatillista koulutusvientiä, jossa **koulutetaan ulkomailta tekijöitä Suomen työmarkkinoille tai opiskelijoiden niille siirtymistä tavoitellen**. Ammatillista koulutusvientiä voi olla kuitenkin myös esimerkiksi suomalaisten tutkintojen tai niiden osien myyntiä kohdemaan ammatillisen koulutuksen tarpeisiin, konsultointia tai esimerkiksi erityisopetukseen, digitaalisuuteen tai muuhun teemaan liittyvää koulutusta tai tukea paikallisesti kohdemaissa.

Selvityksen on tilannut Opetushallituksessa toimiva Education Finland -ohjelma. Education Finland -ohjelma tarjoaa yrityksille, koulutuksen järjestäjille ja muille koulutusviennin toimijoille tietoa uusista liiketoimintamahdollisuuksista, järjestää koulutusta, kehittää vientiosaamista ja tekee suomalaista koulutusjärjestelmää näkyväksi maailmalla. Lisäksi ohjelmassa kehitetään uusia laajempia palvelukonsepteja yhdessä koulutusviennin toimijoiden kanssa. Education Finland -ohjelmaa rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Työssään Education Finland pyrkii parantamaan alan edellytyksiä Suomessa tuomalla koulutusviennin keskeiset kysymykset ja haasteet poliittisten päättäjien ja virkahenkilöiden tietoisuuteen.

Education Finland -ohjelma tulee kartoittamaan malleja niin valtionhallinnon, kuntien ja alueellisten toimijoiden kuin ammatillisen puolen toimijoiden/koulutuksen järjestäjien osalta siitä, miten koulutuksen järjestäjiä voisi tukea ja toisaalta minkä tyyppistä ohjausta tähän liittyen voisi olla tarpeen.

Tässä luvussa esitellään vielä selvityksen toteutus sekä kyselyvastaajien taustatiedot. Tämän jälkeen käydään läpi selvityksen tulokset pääkohderyhmittäin luvuissa 2 ja 3. Tulokset esitetään teemalähtöisesti sekä kyselydataa että haastatteluista nousseita havaintoja yhdistellen. Viimeisessä luvussa (luku 04) esitetään selvityksen johtopäätökset ja esiin nousseet kehittämistarpeet.

Selvityksen toteutus

Selvitys toteutettiin verkkokyselyllä (n=61) sekä kohdennetuilla haastatteluilla (n=6).

Kyselyn kohderyhmän muodostivat koulutusviennin toimijat, valtionhallinnon sekä aluehallinnon aiheen parissa työskentelevät henkilöt sekä poliittiset päättäjät. Innolink lähetti kutsun kyselyyn julkisista lähteistä sekä Profinderin kohderyhmätyökalusta poimittuihin kohderyhmälistoihin. Sähköpostikutsun kautta vastauksia kertyi 43. Lisäksi Education Finland jakoi avointa vastauslinkkiä omissa kanavissaan tutkintovientitoimikunnille, jäsenistölleen sekä ministeriössä. Avoimen linkin kautta vastauksia saapui 18. Yhteensä sähköisiä vastauksia kertyi 61.

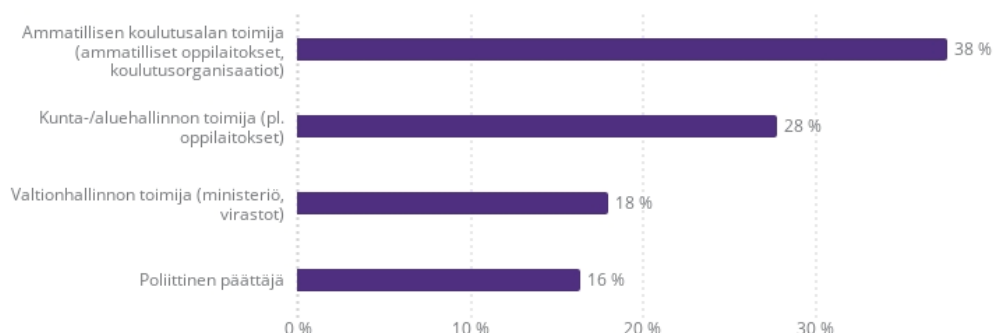
Sähköisen kyselyn lomake jaettiin kahteen osaan sen mukaan, onko vastaaja koulutusalan toimija vai päättjä (valtionhallinto, aluehallinto tai poliittinen päättjä). Näille kahdelle kohderyhmälle esitettiin osin eri kysymyksiä. Jos vastaaja ei kokenut kuuluvansa kumpaankaan näistä, hän karsiutui lomakkeelta.

Sähköisen kyselyn lisäksi toteutettiin yhteensä 6 syventävää kohdennettua haastattelua valtionhallinnon edustajille (5 henkilöä) sekä ammatillisten koulutusvientitoimijoiden edustajille (2 henkilöä) kohderyhmille. Haastateltuja henkilöitä oli yhteensä 7. Haastateltavien henkilöiden kontaktit saatiin selvityksen tilaajalta. Lisäksi kiinnostusta syvähaastatteluun kartoitettiin sähköisessä kyselyssä. Haastattelut toteutettiin puhelimen tai Teamsin välityksellä.

Kyselyvastaajien taustatiedot

Kyselylomakkeen alussa kartoitettiin vastaajan näkökulmaa. 23 vastaajaa (38 %) edusti ammatillisia oppilaitoksia tai koulutusorganisaatioita (kuva 1). He ohjautuivat lomakkeella koulutusalan toimijoille suunnattuihin kyselysisältöihin. Muut vastaajat ohjattiin päättäjille kohdistettuihin kysymyksiin. Nämä vastaajat edustivat kunta-/aluehallinnon toimijoita (17 vastaajaa) tai valtionhallinnon toimijoita (11 vastaajaa). Lisäksi 10 vastaajaa oli poliittisia päättäjiä.

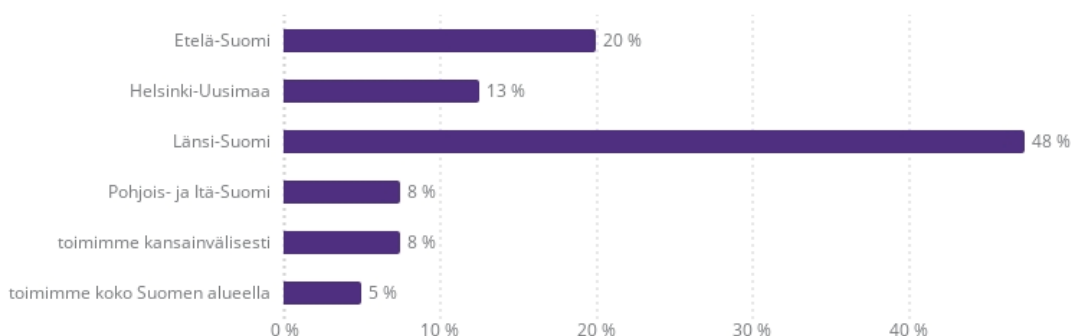
Mikä seuraavista kuvaa parhaiten sinua / työskentelyorganisaatiotasi? 61

Kuva 1: Vastaajan näkökulma

Ammatillisen koulutusalan toimijoilta sekä kunta-/aluehallinnon toimijoilta kysyttiin lisäksi aluetta, jolla he pääsääntöisesti toimivat. Näistä vastaajista lähes puolet tuli Länsi-Suomesta ja viidennes Etelä-Suomesta (kuva 2).

Millä alueella toimitte pääsääntöisesti? 40 ⓘ

Kuva 2: Vastaajan toiminta-alue

02 Tulokset – Koulutusalan toimijat

Tässä alaluvussa esitellään selvityksen tulokset koulutusalan toimijoiden eli ammatillisten koulutusorganisaatioiden osalta.

Koulutusviennin määritelmä esitettiin koulutusala edustaville vastaajille, jolla varmennettiin sama ymmärrys kysymysten kohteena olevasta teemasta ja ilmiöstä. Määritelmä esitettiin koulutusalan vastaajille seuraavanlaisena:

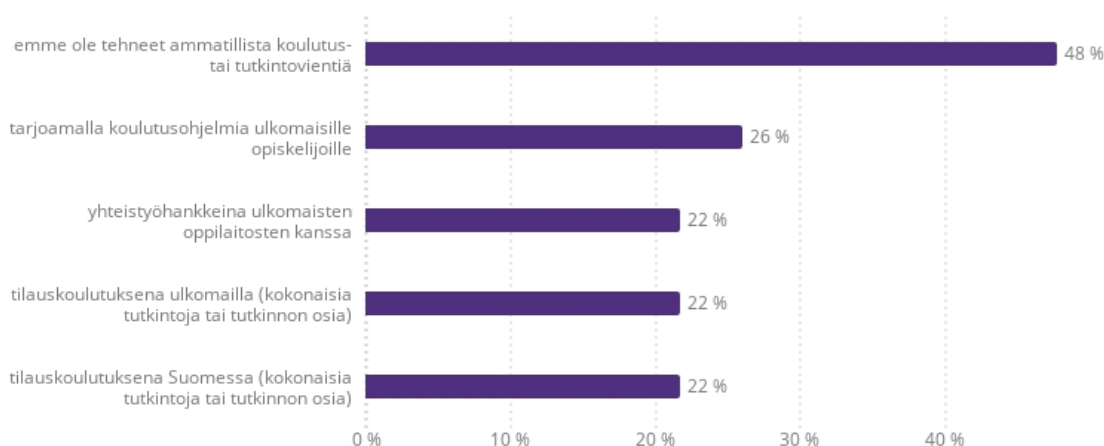
Vakiintuneen määritelmän mukaan koulutusvienniksi lasketaan kaikki koulutukseen, koulutusjärjestelmään tai osaamisen siirtoon pohjautuva liiketoiminta, josta muotoilluista tuotteista tai palveluista ulkomainen taho maksaa (Koulutusviennin tiekartta 2016–2019, s. 3). Koulutusvienti -termin rinnalla on viime vuosina käytetty myös termejä kuten 'osaamisen vienti' tai 'koulutuksen kaupallinen yhteistyö'.

Kokemukset koulutusviennistä sekä mahdolliset haasteet sen aloittamisessa tai laajentamisessa

Määritelmän yhteydessä koulutusalan vastaajilta kysyttiin, onko heidän organisaationsa tehnyt ammatillista koulutus- tai tutkintovientiä. Noin puolet vastaajista kertoi, ettei heidän organisaatiossaan ole tehty ammatillista koulutus- tai tutkintovientiä (kuva 3). Yhteensä 12 organisaatiota kertoi tehneensä koulutus- tai tutkintovientiä.

Ammatillista koulutusvientiä toteuttaneista vastaajista puolet valitsi yhden esitetystä vaihtoehdoista viennin toteuttamisen eri tavoista ja puolet kaksi tai useampia. Koulutusviennin vaihtoehdot olivat tasaisen suosittuja, mutta hieman muita useammin ammatillista koulutus- tai tutkintovientiä oli toteutettu tarjoamalla koulutusohjelmia ulkomaisille opiskelijoille.

Onko organisaationne tehnyt ammatillista koulutus- tai tutkintovientiä? 23

Kuva 3: Ammatillisen koulutus- tai tutkintoviennin tekeminen

Koulutusvientiä tehneiltä vastaajilta kysyttiin avoimena kysymyksiä kokemuksia tästä ja lisäksi kaikilta koulutusorganisaatiovastaajilta myös näkemyksiä mahdollisista koulutusviennin aloittamiseen tai laajentamiseen liittyvistä haasteista.

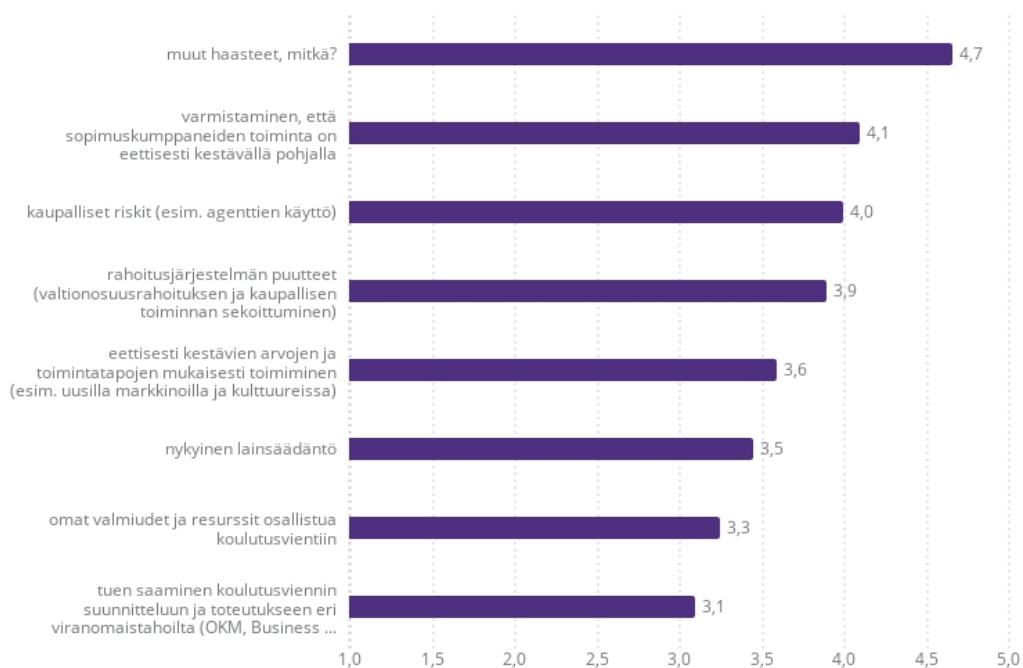
Kokemusten sijaan koulutusvientiä toteuttaneet vastaajat kuvailivat pikemminkin tarkemmin sitä, minkälaista koulutus- tai tutkintovientiä he ovat tehneet. Koulutustoteutukset vaihtelivat e-kursseista oppisopimuskoulutuksiin. Vain muutama vastaaja arvioi kokemuksiaan. Ne olivat pääosin positiivisia tai vaihtelevia. Tärkeänä pidettiin sujuvaa yhteistyötä yhteistyötahojen kanssa.

Haasteena koulutusviennin aloittamiselle tai laajentamiselle nimettiin muun muassa tulkinnanvaraisuudet tai epäselvyydet ministeriöiden linjoissa ja lainsäädännöissä. Muutamat vastaajat nimeävät myös yhteistyöverkostojen rakentamisen oleelliseksi, mutta työlääksi osaksi viennin aloittamista. Luotettavan kumppanin merkitystä pidetään suurena. Osin näistä syistä toiminnan aloittaminen on työlästä ja vaatii siksi resursseja.

Osana selvitystä haastateltiin kahta ammatillisen koulutusalan toimijaa, jotka olivat toteuttaneet tutkintoja tai osatutkintoja mm. arabimaissa. Koulutusviennin kuvattiin olleen pitkäjänteistä kehittämistyötä ja koulutuksia on toteutettu markkinalähtöisesti. Suomalaisen koulutusjärjestelmän kerrotaan takaavan korkealaatuiset puitteet ja sellaisia rakenteita, mitkä eivät kohdemaissa ole vielä yleisesti käytössä, kuten esimerkiksi osaamisperusteisuuden, oppijakeskeisyyden sekä opiskelijaohjauksen käytänteitä.

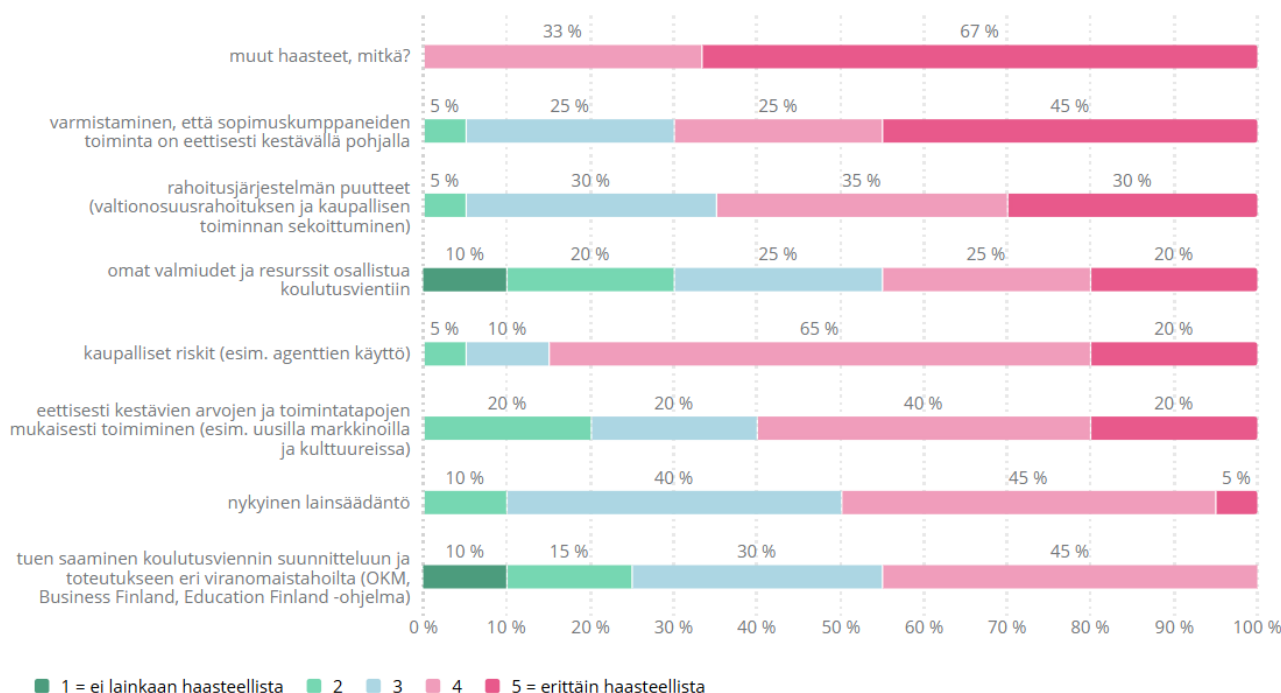
Ammatillisen koulutusviennin vastaajat näkivät koulutusviennin edistämisessä ehdotetuista haasteista suurimpana sen varmistamisen, että sopimuskumppaneiden toiminta on eettisesti kestäväällä pohjalla (kuva 4). Myös kaupalliset riskit sekä rahoitusjärjestelmän puutteet nousevat haasteellisimpien asioiden joukkoon. Kolme vastaaja nimesi muita haasteita, jotka olivat verotuskysymykset, yritysten sitoutuneisuus sekä lainsäädäntöön liittyvät epäselvyydet.

Arvioi kuinka suurena haasteena näette seuraavat asiat koulutusvientinne edistämisessä. 20

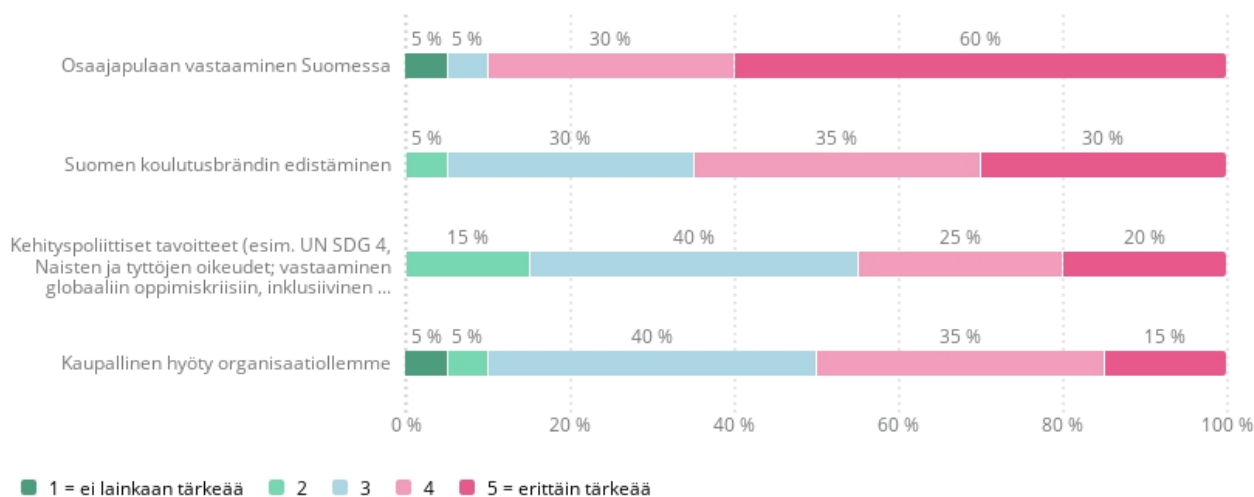

Kuva 4: Koulutusviennin edistämisen haasteet – keskiarvot

Arvioi kuinka suurena haasteena näette seuraavat asiat koulutusvientinne edistämisessä. 20

Kuinka tärkeitä seuraavat tavoitteet ovat oman organisaationne koulutusviennin kannalta? 20

Kuva 5: Koulutusviennin edistämisen haasteet – jakaumat

Myös haastatteluissa haasteina tunnistettiin lainsäädäntöön liittyvät asiat. Lain pitäisi esimerkiksi olla joustavampi suhteessa koulutuksen toteuspaikkaan. Lisäksi molemmat haastatellut toivoivat, että yksilömaksuja pystyttäisiin käyttämään muutenkin kuin ryhmille toteutettavissa tilauskoulutuksissa. Tällä hetkellä tilauskoulutusryhmien kokoamisessa mukaan tulevat agentit ja tällöin kustannusrakenne hämärtyy. Agentit saattavat myös mainostaa koulutuksen järjestäjän nimellä, joka voi synnyttää

väärinkäsityksiä. Lisäksi toinen haastatelluista korosti Suomen olevan vielä pieni toimija koulutusvientimaana. Tämän vuoksi ponnisteluita pitäisi tehdä yhteistyönä eri toimijoiden kesken, ja yhteiseen selkeään suuntaan, jotta Suomen asemaa maailmalla saataisiin vahvistettua. Haastateltu myös toivoi, että suomalaiset kansainväliset yritykset tekisivät enemmän yhteistyötä koulutuksenjärjestäjien kanssa. Tämä mahdollistaisi isompien kokonaisuuksia toteutuksia.

Myös rahoitusjärjestelmän epäjohtonmukaisuudet nousivat esiin toisen ammatillisen koulutustoimijan haastattelussa tunnistettuna haasteena. EU:n ulkopuolelta on mahdollista tulla joihinkin koulutuksiin valtionosuusjärjestelmän sisällä. Rahoitusjärjestelmä olisi yhdenmukaisempi siten, että EU:n ulkopuolelta tulevan pitäisi aina maksaa koulutuksesta ja nimenomaan itse, ilman agenttien toimimista välissä.

Haastattelussa toivottiin myös kansallisia linjauksia siitä, minkälaisia henkilöitä voidaan ottaa opiskelemaan mihinkin ohjelmiin. Nyt valintakriteerit vaihtelevat ja tämä luo Suomesta kirjavaa kuvaa, sekä tekee koulutusten laadun arvioinnista haastavaa. Esimerkiksi osassa sähköisiä suorituksia ei voida todentaa kuka suoritukset on tosiasiallisesti tehnyt.

Myös useat kyselyvastaajat tunnistivat mahdollisuuksia ja parannusehdotuksia lainsäädäntöön liittyen kun heiltä kysyttiin, millaisia koulutusvientiin liittyviä mahdollisuuksia ja parannusehdotuksia he haluaisivat nostaa esiin. Tulevan lainsäädäntöuudistuksen odotettiin selkiyttävän tilannetta. Samalla vastaajat toivoivat ohjeita lakien tulkittamiseksi. Osin haastavaksi nähtiin myös julkisoikeudellisten kuntayhtymien harjoittama liiketoiminta. Ulkomaalaisten opiskelijoiden tullessa Suomeen koulutuksenjärjestäjät toivoisivat myös muilta tahoilta tukea Suomessa asumisen ja kotiutumisen suhteen, sekä esimerkiksi kokonaisten perheiden palveluohjauksen suhteen.

Eettiset periaatteet

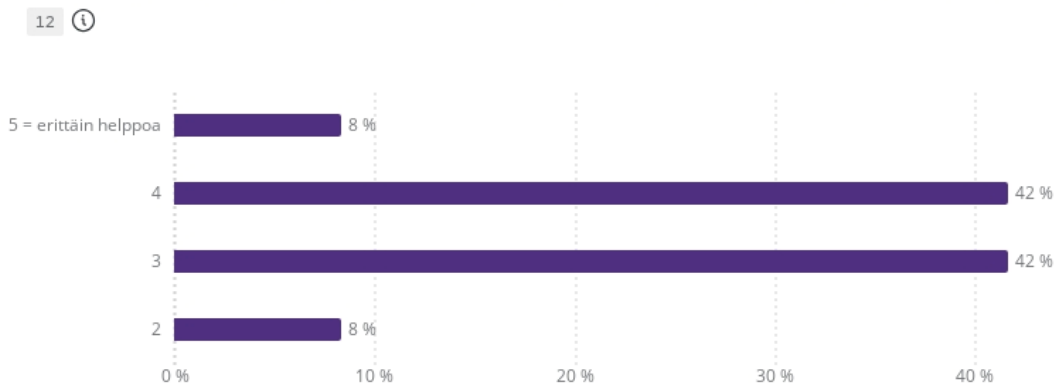
Koulutusvientiä harjoittaneilta ammatillisen koulutuksen organisaatiolta kysyttiin kyselyssä lisäksi tarkemmin eettisistä periaatteista osana koulutusvientitoimintaa. Kysymyksessä viitattiin Education Finland -ohjelman jäsenten koulutusvientitoiminnan yhteisiin eettisiin periaatteisiin, jotka ovat:

- asiakaslähtöisyys
- viestinnän avoimuus ja toiminnan läpinäkyys
- viestinnän tutkimus- ja tietopohjaisuus
- kestävä ja eettinen liiketoiminta, sekä
- luottamukseen perustuva yhteistyö.

Vastaajilta tiedusteltiin, kuinka haastavaksi he näkevät kyseisten periaatteiden noudattamisen osana koulutusvientitoimintaa. Periaatteiden mukaisesti toimisen haasteellisuutta arvioitiin asteikolla 1-5, jossa 1 tarkoitti erittäin haasteellista ja 5 erittäin helppoa. Vastausten keskiarvoksi muodostui 3,5. Viisi vastaajaa arvioi haasteellisuutta keskimmaisella arvosanalla, kuusi piti sitä helppona ja yksi vastaaja haasteellisena (kuva 6). Kaiken kaikkiaan voi siis todeta, että eettisten periaatteiden noudattamisen

haasteellisuus jakaa mielipiteitä, mutta sitä ei vaikuteta pidettävän kuitenkin erityisen haastavana tai mahdottomana.

Kuinka haasteelliseksi näet koulutusvientitoiminnassa toimia näiden periaatteiden mukaisesti?

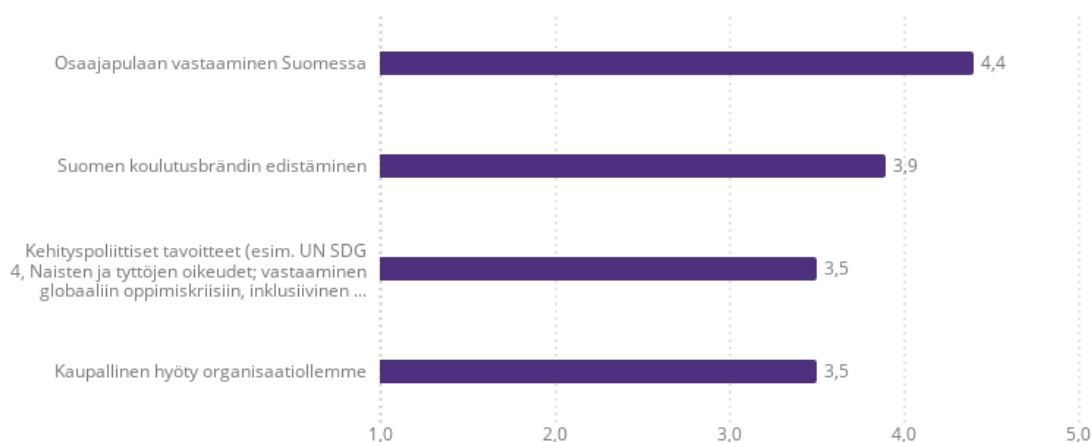
Kuva 6: Eettisten periaatteiden mukaisesti toimimisen haasteellisuus (asteikko 1 = erittäin haasteellista ja 5 = erittäin helppoa)

Haastavana pidettiin muun muassa epäluotettavia välittäjiä sekä kulttuurien erilaisuutta. Myös eettisyys, korruptio ja ihmiskaupan riskien tunnistaminen nostettiin vastauksissa esiin. Samoista teemoista puhuttiin paljon myös kohdennetuissa haastatteluissa. Asiat, jotka tuntuvat Suomessa itsestäänselvyyksiltä eivät sitä kaikkialla ole. Myös erilaiset lainsäädännöt EU:n ulkopuolisissa maissa muun muassa tietosuojaan liittyen vaikuttavat. Pitkäaikaisten kumppanuuksien rakentaminen helpottaa yhteistyötä, kun opitaan tuntemaan paremmin ja sen kautta myös tunnistamaan riskikohdat. Toinen haastateltu nosti keskusteluun myös opiskelijarekrytointiin liittyvät haasteet eettisyydessä. Tämän koetaan vaativan kansallista ohjausta ja neuvontaa. Ammattikorkeakouluilla on jo kokemusta tästä, sillä heillä maksulliset opinnot ovat olleet jo aiemmin mahdollisia, mutta ammatilliselle kentälle tämä on vielä uutta.

Koulutusviennin tavoitteet

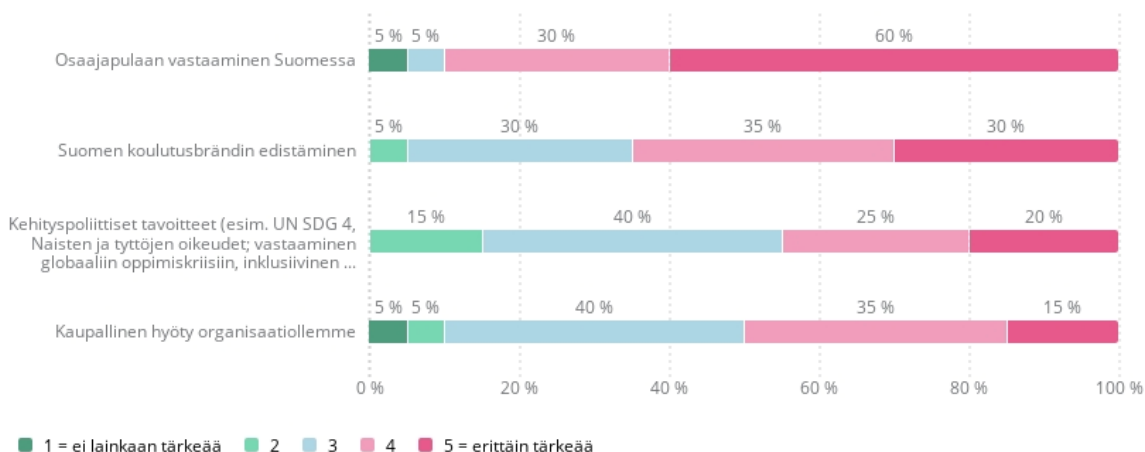
Sekä koulutusvientiä tehneiltä koulutusorganisaatioilta että päättäjiltä (päättäjien tulokset esitellään seuraavassa luvussa) kysyttiin yhtenäisesti siitä, miten tärkeänä koulutusviennin eri tavoitteita pidetään. Koulutusorganisaatioiden kohdalla näkökulmana oli kuitenkin nimenomaan oman organisaation tavoitteet: miten tärkeänä vastaajat pitävät eri tavoitteita oman organisaationsa koulutusviennin kannalta, kun taas päättäjien kohdalla asiaa kysyttiin yleisellä tasolla. Koulutusorganisaatioiden näkemyksen mukaan useimmiten tärkeänä tavoitteena heidän toiminnassaan pidetään osaajapulaan vastaamista Suomessa sekä Suomen koulutusbrändin edistämistä (kuva 7). Kaupallista hyötyä pitää melko tai erittäin tärkeänä puolet vastanneista koulutusorganisaatioista (n=6). Kolme koulutusorganisaatiota ei pitänyt kehityspoliittisia tavoitteita tärkeinä.

Kuinka tärkeitä seuraavat tavoitteet ovat oman organisaationne koulutusviennin kannalta? 20

Kuva 7: Tavoitteiden tärkeys koulutusviennin kannalta – keskiarvot

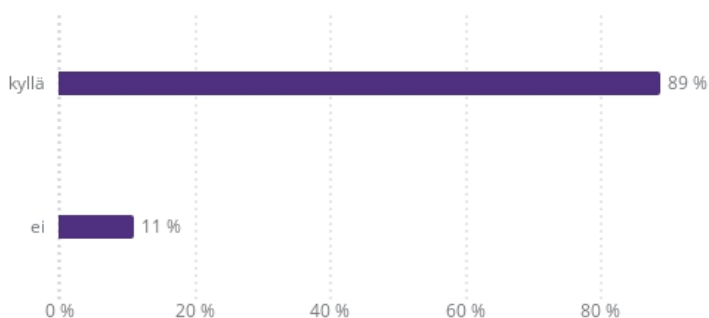
Kuinka tärkeitä seuraavat tavoitteet ovat oman organisaationne koulutusviennin kannalta? 20

Kuva 8: Tavoitteiden tärkeys koulutusviennin kannalta – jakaumat

Vastaajilta kysyttiin lisäksi millä keinoilla voitaisiin varmistaa, että Suomessa tapahtuva kansainvälisten opiskelijoiden koulutus kohdistuu aloille, joilla on Suomessa aito työvoimatarve. Tässä tärkeäksi nähtiin alueellinen työelämäyhteistyö ja vuoropuhelun lisääntyminen yritysten sekä työvoimaviranomaisten kanssa. Osa vastaajista koki, että koulutuksenjärjestäjillä on tästä vastuu. Tiettyjä koulutusaloja voidaan nostaa keihäänkärjiksi ja kohdistaa tukia siihen. Valtaosa vastaajista oli sitä mieltä, että tällaisen koulutuksen (kansainvälisten opiskelijoiden koulutuksen Suomen työvoimapula-aloille) tulisi olla maksullista eli koulutusvientinä (kuva 9).

Pitäisikö tämän koulutuksen olla maksullista eli
koulutusvientinä? 18

Kuva 9: Koulutuksen maksullisuus

Vahvaa kannatusta koulutuksen maksullisuudesta perusteltiin muun muassa sillä, että opiskelijoiden jäämisestä Suomeen ei ole takeita. Tällöin kansainvälisten opiskelijoiden kouluttaminen verorahoin nähtiin ongelmallisena. Maksavien opiskelijoiden koettiin olevan myös enemmän tositarkoituksella liikkeellä ja sitoutuneita. Koulutuksen maksuttomuuteen suhtauduttiin myönteisemmin silloin, jos opiskelijalla on jo Suomessa työpaikka. Myös valtionhallinnon puolelta (ks. päättäjien tulokset seuraavassa luvussa) nostettiin yhdessä kohdennetussa haastattelussa esiin se, että erityisesti silloin, jos kyseessä on osana rekrytointiprosessia tai sen taustalle hankittava koulutus, esim. pätevöityminen, on ongelmallista, jos opiskelija joutuu sen itse maksamaan. Kansainvälisen rekrytoinnin periaatteiden mukaisesti rekrytoitava henkilö ei maksa itse rekrytointiprosessin kuluja.

Yksi haastateltu koulutusorganisaation edustaja pohti, että on pitkälti markkinointikysymys mitä aloja ja millaisia polkuja Suomeen rakennetaan. Rekrytointikoulutuksien osalta työllistävä yritys voisi esimerkiksi maksaa puolet opinnoista niiden henkilöiden osalta, jotka työllistyvät kyseiseen yritykseen. Lainsäädännön lisäksi tällä hetkellä yhtälöä sekoittavat rekrytointiyritykset, jotka tuovat työntekijöitä EU:n ulkopuolelta ja kouluttavat maksuttoman koulutuksen kautta, koska henkilöille on työpaikka Suomessa.

Molemmat haastatellut ammatilliset koulutusorganisaatiot korostivat sitä, että koulutusviennin tulee olla kaupallisesti kestävällä pohjalla. Suomalainen koulutus on kallista ja siksi sen laatu on ymmärrettävä ja hinnoittelu tehtävä sen mukaisesti silläkin riskillä, että joskus hävitään hinnalla. Tämä on myös huomioitava lainsäädännössä ja tukitoiminnassa. Parhaimmillaan onnistunut koulutusvientitukee myös ilmaisen koulutuksen laadun kehittämistä sekä hyviä käytäntöjä. Samalla hyödynnetään suomalaista osaamista sellaisten maiden opiskelijoiden hyväksi, jossa koulutuksen laatu on heikompaa. Koulutusviennin liiketoiminnan ei tarvitse olla ristiriidassa eettisten periaatteiden kanssa. Monelle eurooppalainen tutkinto on arvokasta pääomaa työmarkkinoilla.

Tuki koulutusviennin kehittämiseksi

Tukitoimiksi koulutusviennin kehittämiseen ehdotetaan kyselyvastauksissa muun muassa kansallista ohjausta ja neuvontaa koulutusviennin mahdollisuuksista. Koulutuksenjärjestäjät voisivat kaivata tukea myös liiketoiminnalliseen näkökulmaan sekä kansainvälisen kaupan osalta esimerkiksi verokysymyksiin. Lainsäädännön koulutusviennin ympäriltä toivotaan myös kehittyvän nykyistä paremmaksi. Lisäksi vastaajat toivovat positiivista viestintää koulutusviennistä sekä sen ja tilauskoulutuksien roolin selkeyttämistä. Tämän toivottaan parantavan myös arvostusta tilauskoulutuksia kohtaan. Verkostoitumisessa voitaisiin nykyistä paremmin hyödyntää jo olemassa olevia verkostoja sekä kokemuksista oppimista. Opiskelijoille toivottiin mahdollisuutta yhden luukun neuvontaan, jossa he voisivat kysyä koulutusta laajemmin erilaisista asioista, jotka liittyvät esimerkiksi Suomeen saapumiseen.

Myös haastatellut korostivat edelleen lainsäädännön muutosten merkitystä. Tämä luo raamit, joiden sisällä voidaan toimintaa ohjata. Maksullinen koulutus selkeyttäisi laadunhallintaa ja prosesseja ja vähentäisi välittäjäorganisaatioiden tarvetta. Kohdemaiden ja -henkilöiden lähtötasoissa on suuria eroja esimerkiksi peruskielitaidon suhteen, ja myös näiden osalta voidaan ennakoida mahdollisuuksia työllistyä muun muassa työvoimapula-aloille.

Haastatellut koulutustoimijat kokivat tahtotilan koulutusviennin ympärillä olevan ailahtelevaa. Suomalainen osaaminen ja koulutus voisi olla hyvä vientituote. Kuitenkaan ei aina ymmärretä kokonaisuutta tai kentällä toimijoita, tai kansainvälistä kilpailua alalla ja kohdemarkkinoiden toimintaympäristöä. Poliittinen päätöksenteko nähdään virkamiesvetoisena, vaikka kyse on yhtäältä liiketoiminnasta ja toisaalta koulutustoiminnasta. Näitä näkökulmia pitäisi nykyistä voimakkaammin kuulla ja osallistaa esimerkiksi lainsäädännön valmistelussa. Ammatillinen koulutus jää usein myös koulutusvientikeskustelussa korkeakoulutuksen jalkoihin, vaikka se edistäisi sekä ihmisten urapolkuja maailmalla että työllisyyttä Suomessa.

03 Tulokset – Päättäjät

Seuraavaksi tarkastellaan kunta- ja aluehallinnon sekä valtionhallinnon toimijoiden ja poliittisten päättäjien näkökulmia.

Kyselyyn vastanneilta päättäjiltä kysyttiin ensimmäiseksi, miten heidän mielestään koulutuspolitiikassa huomioidaan tällä hetkellä ammatillinen koulutusvienti ja sen potentiaali. Monet vastaajista eivät osanneet arvioida asiaa, tai kokivat, että näitä ei kovin paljoa huomioida. Aihe koetaan osin poliittisesti araksi, kun linjanveto verovarojen käytön ja koulutuksien maksullisuuden suhteen ei ole yksiselitteistä. Useampi vastaaja kuvasi tilauskoulutuksia toteutettavan tällä hetkellä toimijakohtaisesti ja toteutusten ja osaamisen olevan siksi koordinoimatonta. Kokonaisuus vaatisi kansallista yhteistyötä oppilaitosten väleillä, jotta hajainen tieto ja osaaminen saataisiin hyödynnettyä. Yhteistyön tulisi olla rakentavaa ja kehittävää, eikä toimintaa rajoittavaa.

Päättäjille toteutetuissa kohdennetuissa haastatteluissa nousi esiin koulutusviennin monialaisuus ja sen temaattinen sijoittaminen sekä koulutuksen että työllistymisen rajapinnassa. Tämä liittyy siihen, että koulutusvienti nähdään kriittisenä osana työperäistä maahanmuuttoa ja koulutusviennin yhtenä tavoitteena on myös työllistyminen Suomessa. Tämän vuoksi on tärkeää huomioida saumaton yhteistyö työllisyydestä vastaavan työ- ja elinkeinoministeriön sekä koulutuksesta vastaavan opetus- ja kulttuuriministeriön välillä, jotta koulutusvienti kokonaisuutena selkeytyy eikä jää nykyisenkaltaiseen ”välimaastoon”.

Myös sotesektorilla on haastattelun perusteella toteutettu koulutusvientiä, joka selkeästi tähtää työllistymiseen, mutta ei ole kuitenkaan perustunut vahvaan osaamiseen alan kansainvälisen rekrytoinnin pelisäännöistä. Kaiken kaikkiaan siis työperäisen maahanmuuton ja kansainvälisen rekrytoinnin osaamista tulisi myös koulutusvientisektorilla vahvistaa.

Päättäjien haastatteluissa tunnistettiin myös selkeästi tarve strategiseen pitkäjänteisyyteen koulutusviennin kehittämisessä, joka nojaa tällä hetkellä paljon yksittäisten koulutuksen järjestäjien aktiivisuuteen. Kumppannuuden kannalta olisi tärkeää olla myös avoin vastavuoroiselle oppimiselle ja benchmarkkaukselle, ettei nojata liikaa siihen missä kaikessa Suomi on hyvä. Parhaimmillaan kansainvälinen toiminta antaa hyötyä ja parantaa myös suomalaisten kyvykkyyyksiä, siksi sen tulee olla vastavuoroista ja tukea molempien kehittämiskohteita. Yksi haastateltu korosti, että erityisesti kehittyvien maiden kohdalla tulee ottaa huomioon näiden maiden saama etu koulutusviennistä, ei vain Suomen etua.

Yksi päättäjäkentän haastateltu korosti kentän hajanaisuutta ja määritelmien moninaisuutta koulutusviennin ympärillä. Ammatillisella puolella ei ole tällä hetkellä mahdollisuutta tai velvoitetta periä maksuja opiskelijoilta samoin kuin korkeakouluilla on. Tilauskoulutusten käytänteet näyttävät kirjavina. Haastateltava pohti paljon myös sitä, mitä ammatillisella koulutusviennillä tarkoitetaan. Hän

koki, etteivät koulutuksen järjestäjät kilpaile keskenään samoilla säännöillä, kun toiset tekevät koulutusvientiä tilauskoulutuksena liiketoimintana, ja toiset hankkivat ulkomailta opiskelijoita julkisrahoitteiseen koulutukseen.

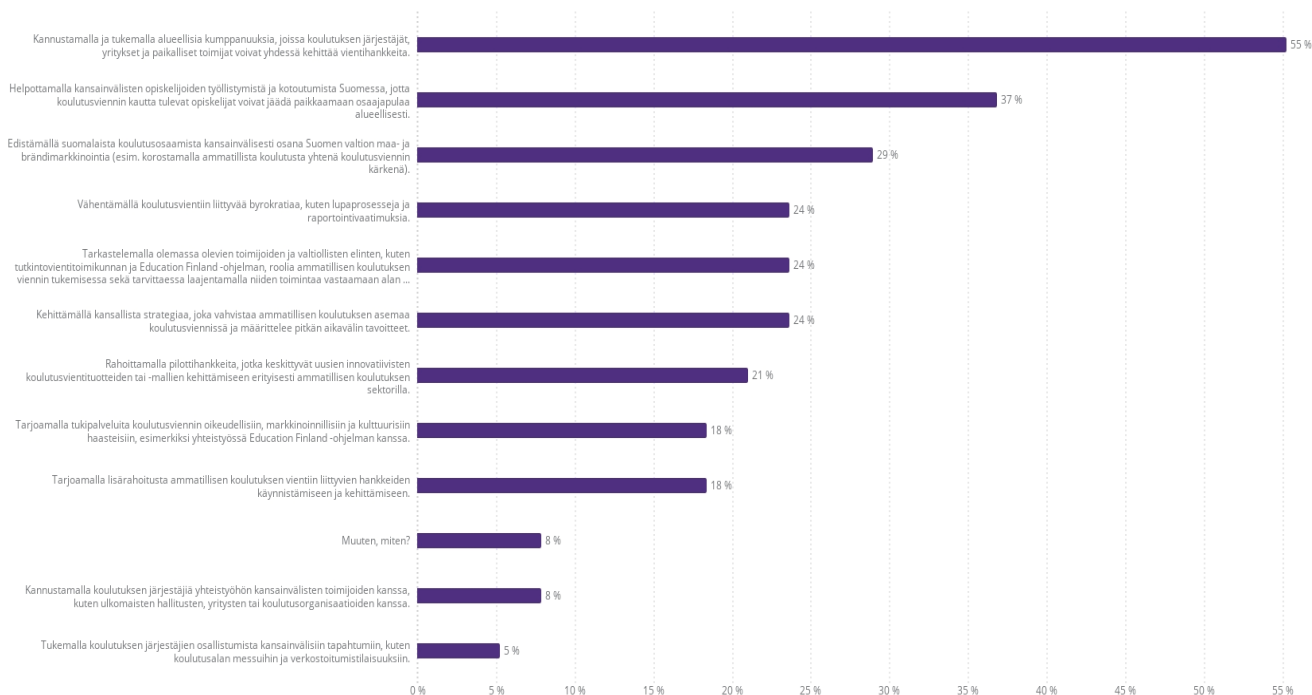
Toinen haastateltu päättäjä taas puhui agenttien roolista ja tähän liittyvistä vastuullisuushaasteista. Agentit markkinoivat suomalaista ammatillista koulutusta ilmaisena ja ottavat itse siitä maksua. Samalla luvattuja työpaikkoja ei välttämättä Suomesta löydykään. Lainsäädännön tavoitteena hänen mukaansa on, että koulutuksenjärjestäjät voisivat periä maksun suoraan ETA-alueen ulkopuolelta tulevilta opiskelijoilta, jolloin agentteja ei tarvittaisi. Tällöin myös koulutuksen järjestäjät voisivat itse tehdä opiskelijavalinnat. Korkeakoulupuolella on ollut ajatuksena, että houkutellaan Suomeen maksavia opiskelijoita, kun taas ammattikoulututkintojen vientiä on alun perin lähdetty viemään ajatuksena, että koulutusta järjestetään kohdemaan tarpeisiin.

Tulosten perusteella näyttää siis siltä, että päättäjille (sekä virkamies- että poliittisella tasolla) koulutusvienti ei ole määritelmällisesti selvää tai selkeärajaista toimintaa, ja se kuvaillaan jopa ”villinä läntenä”. Tämä kertonee lainsäädännöllisen ja määritelmällisen täsmennyksen ja linjausten tarpeista.

Tuki ammatillisille koulutuksenjärjestäjille

Kyselyssä kaikilta päättäjiltä tiedusteltiin, miten ammatillisia koulutuksenjärjestäjiä voisi parhaiten tukea koulutusviennin kehittämisessä. Yli puolet vastaajista koki, että paras tapa tukea olisi koulutusviennin kehittämisessä kannustaminen ja alueellisissa kumppanuuksissa tukeminen (kuva 10). Toimivana tukimuotona nähtiin myös kansainvälisten opiskelijoiden Suomessa työllistymisen ja kotoutumisen helpottaminen, jotta koulutusviennin kautta tulevat opiskelijat voisivat jäädä paikkaamaan osaajapulaa alueellisesti.

Miten ammatillisen koulutuksen järjestäjiä voitaisiin tukea koulutusviennin kehittämisessä? Valitse mielestäsi kolme vaikuttavinta toimea. 38

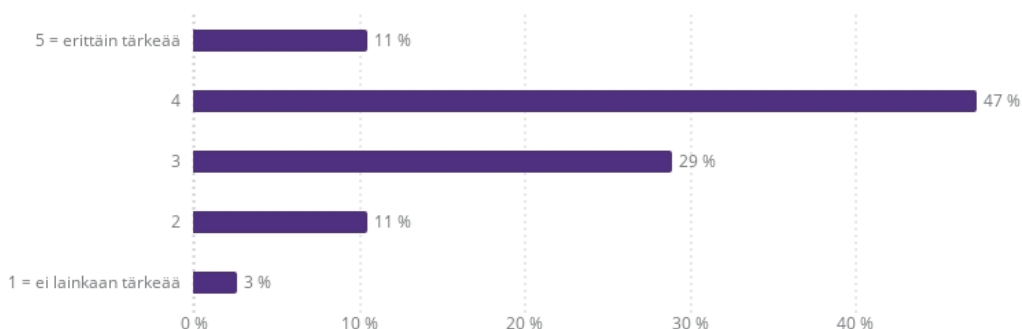
Kuva 10: Koulutusviennin kehittämisessä tukeminen

Yhdessä syvähaastattelussa pidettiin ongelmana yhteistyön vähäisyyttä. Eri asteiden koulutusorganisaatioiden pitäisi tehdä tiivistä yhteistyötä ja katsoa koko kokonaisuutta sekä tehdä kehitystyötä kokonaisvaltaisesti. Sirpaloitumista on myös ministeriössä ja joka tasolla koulutusjärjestelmässä. Kuitenkin Suomi on liian pieni maa, että kehittämistyötä kannattaisi tehdä toisistaan erillään. Toinen haastatelluista pohti, ettei nykyisiä olemassa olevia organisaatioita ja rakenteita välttämättä hyödynnetä riittävästi.

Osaajapula ja työllistymisen varmistaminen

Päättäjiltä kysyttiin kyselyssä heidän näkemyksiään ammatillisen koulutus- ja tutkintoviennin roolista osana osaajapulan ratkaisemista. 58 prosenttia vastaajista piti roolia tärkeänä (kuva 11). Vajaalla kolmanneksella suhtautuminen oli neutraalia ja 14 prosenttia ei pitänyt koulutus- ja tutkintovientiä tärkeänä. Arvioiden keskiarvoksi muodostui 3,5 asteikolla 1–5.

Miten näette ammatillisen koulutus- ja tutkintoviennin roolin osaajapulan ratkaisemisessa? 38

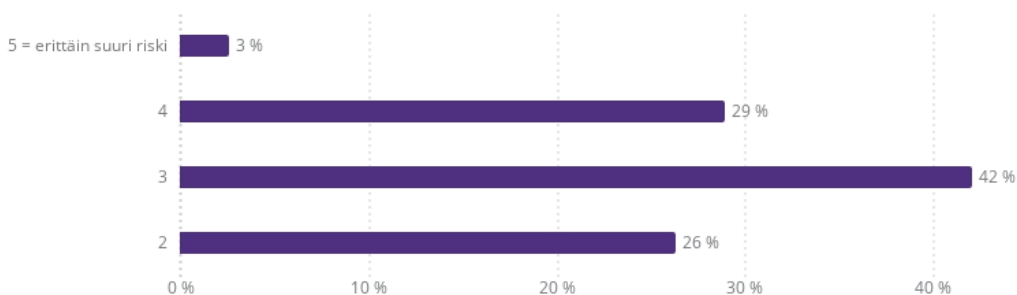

Kuva 11: Ammatillisen koulutus- ja tutkintoviennin rooli osaajapulan ratkaisemisessa – jakauma

Haastatteluissa esiin nostetut näkemykset asian ympärillä vaihtelivat. Yksi koki roolin pieneksi ja paremmaksi toimintamalliksi sellaisten henkilöiden houkuttelun tai rekrytoinnin Suomeen, joilla on osaamista jo valmiina. Toinen vastaaja peräänkuulutti yhteisiä pelisääntöjä koulutuksenjärjestäjille. Kolmas haastateltu näki ammatillisen koulutuksen polkuna suomalaiseen työelämään ja sisäänheittokanavana myös sellaisille henkilöille, jotka saattavat myöhemmin jatkokoulututtautua vaativampiin tehtäviin. Hänen mukaansa tulisi samalla nykyisessä huoltosuhteessa muistaa, että suorittavaa työtä tekeviä tarvitaan myös tulevaisuudessa. Neljännessä haastattelussa todettiin, että esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan työvoimatarve tulevaisuudessa on todellinen, ja ammatillisessa koulutusviennissä voi olla suuria mahdollisuuksia tämän ratkaisemiksi. Samalla on kuitenkin otettava huomioon se, että mitä enemmän osaajapulan helpottamisen tavoitteisiin osana koulutusvientiä mennään, sitä lähempänä ollaan jo kansainvälistä rekrytointia, jolloin tärkeä kysymys on se, kuka koulutuksesta maksaa (rekrytoinnissa selkeänä pelisääntönä on, että rekrytoitava ei maksa kuluja).

Yhteensä 34 prosenttia kyselyvastaajista piti melko tai erittäin suurena riskinä sitä, että koulutusvientimallit johtavat tilanteeseen, jossa opiskelijat koulutautuvat aloille, joilla ei ole työvoimatarvetta Suomessa (kuva 12). 42 prosenttia vastaajista suhtautui tähän riskiin neutraalisti ja reilu neljännes vastaajista piti tätä riskiä melko pienenä. Keskiarvoksi muodostui 3,1 asteikolla 1-5.

Kuinka suureksi näet riskin, että koulutusvientimallit johtavat tilanteeseen, jossa opiskelijat koulutautuvat aloille, joilla ei ole työvoimatarvetta Suomessa? 38

Kuva 12: Riski väärille aloille kouluttautumisesta (asteikko: 1 = erittäin pieni riski ja 5 = erittäin suuri riski)

Haastatelluista osa tunnisti riskin, mutta kaikki pitivät sitä kokonaisuuden tasolla melko pienenä. Maksullisen koulutuksen osalta markkinoiden arvioitiin huolehtivan siitä, ettei tulijoita riitä sellaisiin koulutuksiin, jotka eivät johda työllistymiseen. Toisaalta pitää pohtia mitkä ovat Suomeen opiskelemaan hakeutuvien perimmäiset motiivit: tullaanko opiskelemaan vai etsitäänkö vain pääsyä Eurooppaan. Ulkomaisten toimijoiden tekemässä markkinoinnissa annetaan myös virheellistä kuvaa työllistymis- ja toimeentulomahdollisuuksista. Kolmas syvähaastateltu koki, että ohjausmekanismeilla koulutuksia tulee kohdentaa tutkintoihin, mihin työvoimaa tarvitaan.

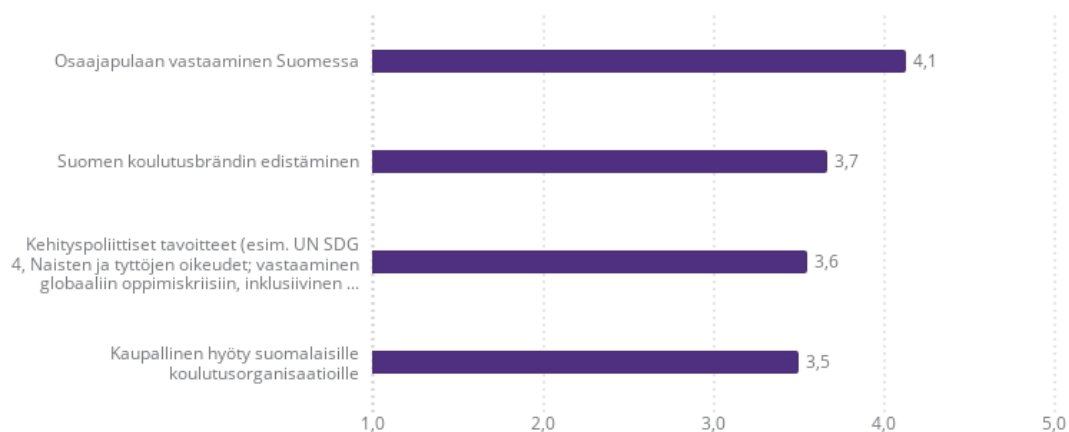
Seuraavaksi kyselyvastaajilta kysyttiin millaisia toimenpiteitä tulevaisuudessa tulisi ottaa käyttöön osaajapulan helpottamiseksi koulutusviennin kautta. Vastaajat viittasivat useimmin siihen, että koulutusta pitäisi kohdentaa aloille, joissa nähdään suuria työvoimatarpeita. Tätä tulisi tarkastella myös pitkän aikavälin näkökulmasta ja arvioida työvoimatarvetta toimialojen vahvistumisen suhteen, sekä tunnistaa sellaiset toimialat, joiden merkitys tulee tulevaisuudessa pienenemään. Muutamat vastaajat viittasivat myös siihen, että opiskelijoiden työllisyysmahdollisuudet tulisi selvittää etukäteen. Koulutuksen tavoitteena tulisi olla nimenomaisesti työllistyminen, ei koulutus itsessään. Tässä tiivis yritysyritystyö alueella on oleellisessa asemassa. Yksi vastaaja ehdotti myös yritysten voimakkaampaa tukemista harjoitteluiden osalta, jolloin kynnystä harjoittelijoiden ottamiselle voitaisiin madaltaa.

Kaksi haastateltua korosti maksullisuuden roolia, jotta voitaisiin puhua koulutusviennistä ja toinen heistä koki, etteivät koulutusvienti ja osaajapula ole suoraan kytköksissä toisiinsa. Samalla vienti liiketoimintana kuitenkin antaa resursseja koulutuksenjärjestäjille, joka voi parantaa myös täällä asuvien kouluttautumismahdollisuuksia. Kolmas syvähaastateltu pohti tarvetta dynaamisemmille rakenteilla. Monivuotiset projektit saattavat olla liian laajoja muuttuvissa toimintaympäristöissä. Pitäisi pystyä tekemään täsmällisempiä toteutuksia, esimerkiksi osatutkintoja.

Tärkeimpänä tavoitteena suomalaisen koulutusviennin kannalta nähdäänkin nimenomaan osaajapulaan vastaaminen Suomessa (kuva 13). Vähiten tärkeänä pidettiin suomalaisten koulutusorganisaatioiden

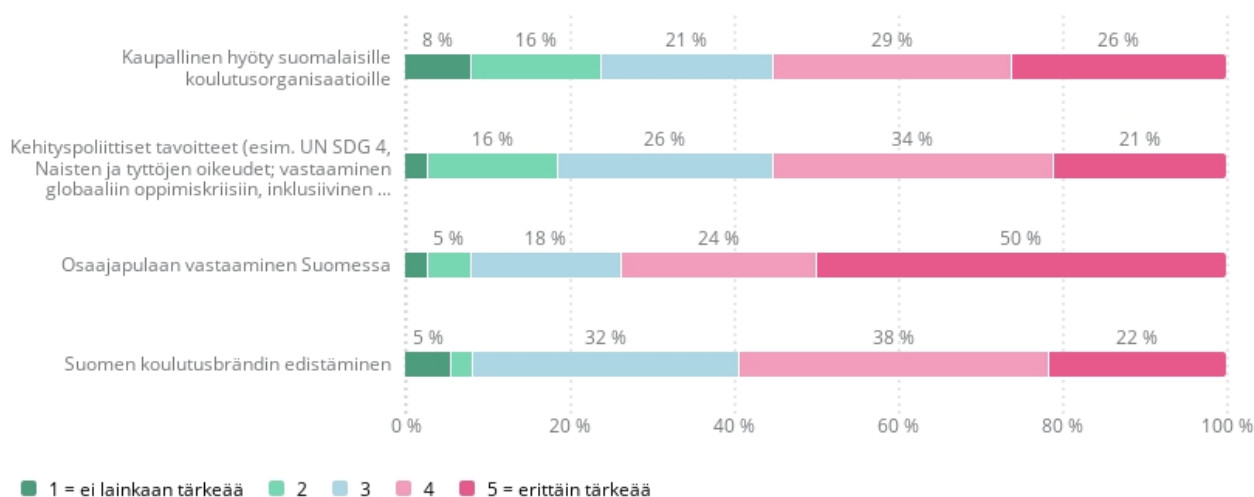
saamaa kaupallista hyötyä. Vastaukset ovat melko linjassa ammatillisten koulutusorganisaatiovastaajien kanssa sillä erolla, että ammatilliset koulutusorganisaatiot näkevät osaajapulaan vastaamisen koulutusviennin tavoitteena vielä päättäjiäkin tärkeämmäksi.

Kuinka tärkeitä mielestäsi seuraavat tavoitteet ovat suomalaisen koulutusviennin kannalta? 38

Kuva 13: Tärkeimmät tavoitteet suomalaiselle koulutusviennille – keskiarvot

Kuinka tärkeitä mielestäsi seuraavat tavoitteet ovat suomalaisen koulutusviennin kannalta? 38

Kuva 14: Tärkeimmät tavoitteet suomalaiselle koulutusviennille – jakaumat

Kaksi haastateltua päättäjää kuvasi, että kaikki esitetyt tavoitteet ovat tärkeitä, ja ideaali olisi, että ne toimisivat yhteen. Näiden sisällä ymmärrystä työperäisestä maahanmuutosta pitäisi vahvistaa ja toisaalta huolehtia siitä, että kun kyseessä on liiketoiminta, tulee maksajan saada siitä jotain lisäarvoa itselleen. Eräs haastatelluista päättäjistä taas kuvasi kehityspoliittisten tavoitteiden ja osaajapulaan

vastaamisen yhdistämistä. Kun kehityspolitiikkaa, aktiivista maahanmuuttoa, työvoimapolitiikkaa ja kotutumista yhdistetään viisaasti, voidaan turvata työelämätarpeet samalla kun nuoret ikäluokat ovat aiempaa pienempiä. Kotouttamiseen on panostettava, jotta valmistuneet myös jäävät Suomeen töihin. Myös eräs toinen haastatelluista piti toimivana tarpeeseen yhdistyvää koulutusta, kun työnantajälähtöisesti järjestetään esimerkiksi pätevöitymiskoulutusta ulkomailta osaajapula-aloille tuoduille työntekijöille. Hän myös korosti tästä saatavaa brändihyötyä ja ammatillisen koulutuksen merkitystä maailmalla.

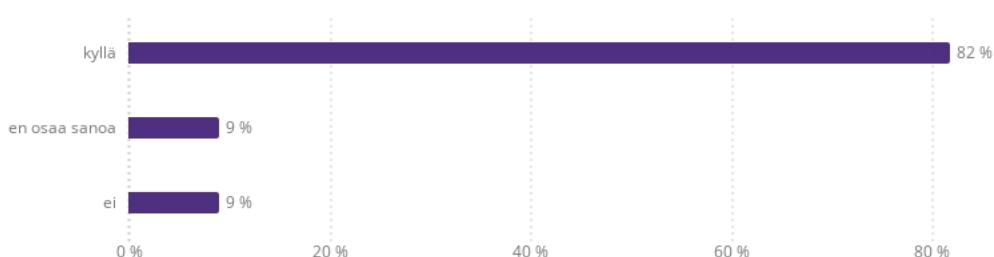
Toisaalta yksi haastateltava pohti sitä, että koulutusviennin määritelmälle on oleellista mukana oleva ulkomainen maksaja. Tällöin esimerkiksi hoitajakoulutus Filippiineillä, joka rahoitettaisiin Suomen valtion ja suomalaisen työnantajan kesken, ei olisi koulutusvientiä, vaikka muuten järjestely kuulostaisi ideaalilta osaajapulan helpottamisen näkökulmasta. Koulutusviennissä on ulkomaisen tahon rahoituksen kautta otettava huomioon myös näiden saama lisäarvo sekä se, että työvoimapula-aloilla tuskin valtiot maksavat omien osajaajien poistumisesta muualle.

Ohjeistus ja sääntely

Kyselyssä valtionhallinnon toimijoilta kysyttiin, näkevätkö he tarvetta selkeyttää ja yhtenäistää ohjeistuksia ja sääntelyä, jotta koulutuksenjärjestäjät ja työmarkkinatoimijat voisivat toimia sujuvammin yhteisten ja selkeiden pelisääntöjen pohjalta. Kahta vastaajaa lukuunottamatta kaikki kannattivat tätä ajatusta.

Onko tarvetta selkeyttää ja yhtenäistää ohjeistuksia sekä sääntelyä, jotta koulutuksen järjestäjät ja työmarkkinatoimijat voisivat toimia sujuvammin yhteisten ja selkeiden pelisääntöjen pohjalta?

11 ①

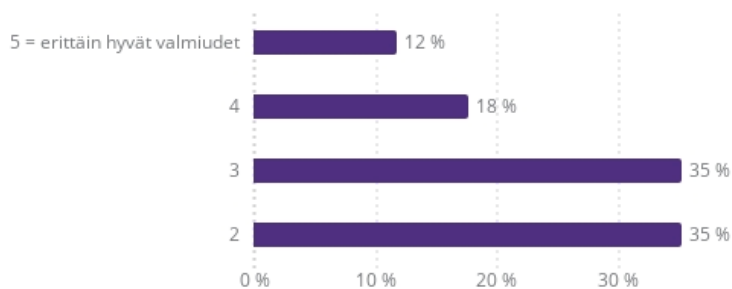
Kuva 18: Tarve ohjeistuksen ja sääntelyn selkeyttämiselle ja yhtenäistämiseksi (valtionhallinnon toimijat)

Myös päättjähaastatteluissa tarve lainsäädännön selkeytykselle korostui. Yksi haastatelluista päättäjistä peräänkuulutti selkeää ohjeistusta siitä, mikä on oikein ja mitä voi tehdä. Yhteistyöfoorumeita on jo olemassa, mutta niiden roolia sekä poliittista tahtotilaa tulisi tarkemmin linjata. Toinen haastateltu pohti sen kannattavuutta, että ulkomailta tuodaan työntekijöitä omaa paikallista koulutustasoaan matalampiin työtehtäviin.

Valmiudet opiskelijoiden kotoutumisen tueksi kunnissa

Kunta-/aluehallinnon toimijoista 30 prosenttia arvioi kunnassaan olevan hyvät valmiudet koulutusviennin kautta tulleiden opiskelijoiden ja heidän perheidensä kotouttamisen tukemiseksi (kuva 15). Samalla 35 prosenttia koki, ettei kunnalla ole tähän hyviä valmiuksia. Arvioiden keskiarvoksi muodostui 3,1 asteikolla 1-5.

Millaiset valmiudet kunnassanne on koulutusviennin kautta tulleiden opiskelijoiden ja heidän perheidensä kotoutumisen tukemiseksi? 17

Kuva 15: Valmiudet opiskelijoiden kotoutumisen tukemiseksi – jakauma (kunta-/aluehallinnon toimijat, asteikko: 1 = ei valmiuksia ja 5 = erittäin hyvät valmiudet)

Korkeaa valmiustasoa perusteltiin aiemmillä kokemuksilla sekä kotoutumiseen liittyvillä rakenteilla kuten tähän nimetyllä koordinattorilla. Heikkoa valmiustasoa ei perusteltu kovinkaan paljoa. Aiheesta ei välttämättä ollut kokemusta, tai sitä ei koettu muuten läheiseksi. Yksi vastaaja koki, että kotoutumisessa yritykset ovat keskeisessä roolissa ja oppilaitosten ja kuntien rooli on sekundäärinen. Yhdessä päättäjähastattelussa nostettiin taas esiin se, että suurempien tilauskoulutusten osalta on havaittu puutteita alueellisessa yhteistyössä ja tiedottamisessa esimerkiksi kunnille, jolloin kunnat eivät ole voineet varautua tulijoihin. Kaiken kaikkiaan alueellinen yhteistyö nähdään tärkeänä, jotta tulijoiden kokonaistilanne voidaan huomioida alueella paremmin.

Vastuullinen koulutusvienti

Kyselyssä päättäjiä pyydettiin myös arvioimaan, millaisilla toimenpiteillä pystytään turvaamaan vastuullinen koulutusvienti ja ehkäisemään mahdollisia väärinkäytöksiä, kuten ihmiskauppariskiä. Yhtenä näkökulmana vastauksissa nostettiin esiin alueen tarpeet ja sen takaaminen, että opiskelijat saavat työpaikan ja oleskeluluvan valmistumisen jälkeen. Yksittäisten yritysten sijaan yhteistyötä voitaisiin tehdä toimialoittain alan ekosysteemien kautta. Monet korostivat valvontaa ja seurantaa kumppanuuksissa. Kumppanit pitää valita ja arvioida tarkoin. Välikäsiä tulisi olla prosessissa

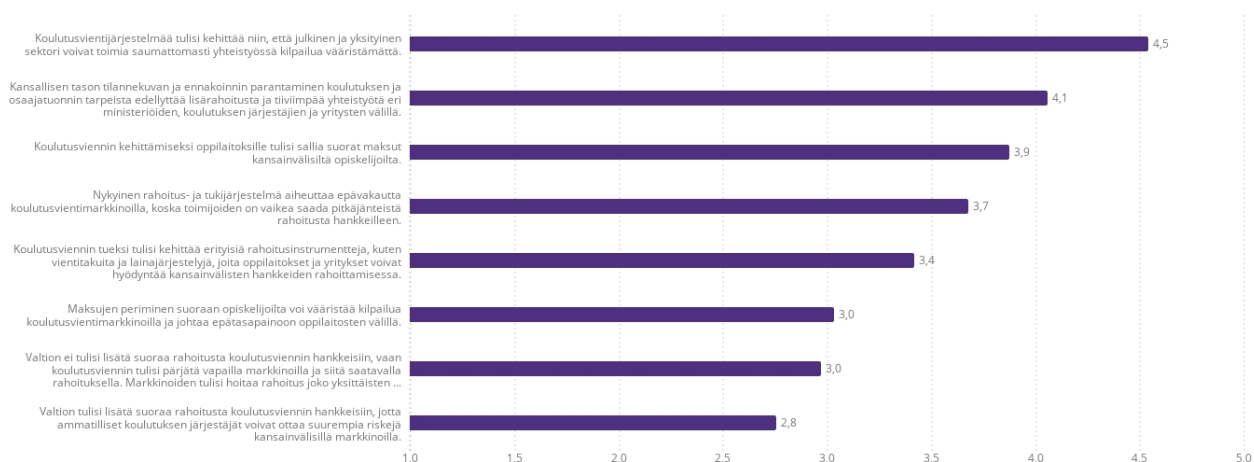
mahdollisimman vähän. Laadunhallintaa ja valvontaa tulisi tehdä myös koulutusten toteutuksen suhteen. Koulutuksenjärjestäjille voisi tehdä yhteiset eettiset ohjeistukset, joihin kaikki sitoutuisivat. Heidän osaamistaan ja ymmärrystä tulee aktiivisesti kehittää, jotta tunnistetaan paremmin väärinkäytökset ja rikolliset toimintatavat. Tämä vaatii myös viranomaisten ja eri koulutuksenjärjestäjien yhteistyön tiivistämistä sekä tiedonvaihtoa. Toiminnan läpinäkyvyyteen viitattiin myös muutamissa kommentteissa tehokkaana keinona ihmiskauppariskin pienentämisessä.

Myös haastatteluissa käsiteltiin samoja aihepiirejä. Yksi haastateltu pohti agenttien toiminnan vastuullisuutta ja mahdollisuuksia sen valvontaan. Samoin koulutuksenjärjestäjien tulisi tehdä tiivistä yhteistyötä viranomaisten kanssa sen suhteen, jos opiskelija ei esimerkiksi tosiasiallisesti osallistukaan koulutukseen. Toinen syvähaastateltu kertoi, että yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat itse tehneet yhteiset eettiset ohjeistukset ja sitoutuneet niihin. Ammatillisen koulutuksen puolella kukaan ei kuitenkaan asian esittämisestä huolimatta ole halunnut tarttua ohjeistuksen tekemiseen. Kolmannessa haastattelussa taas todettiin, että Education Finlandin tuottamat eettiset pelisäännöt sekä opas koulutuksenjärjestäjille ovat hyviä, mutta on epäselvää, millä tavalla näiden noudattamista valvotaan ja toisaalta sanktioidaan. Lisäksi todettiin, että eettisyyteen kuuluu myös esimerkiksi maksupolitiikka ja sen noudattaminen, eikä edellä mainituissa ollut haastateltavan mukaan otettu maksupolitiikkaan selkeitä kantoja. Yksi haastattelussa esiin noussut ehdotus toiminnan eettisyyden varmentamisesta oli eettisten periaatteiden läpikäynti ja niiden ymmärtämisen ja niihin sitoutumisen varmistaminen osana lupaprosessia, joka koulutuksenjärjestäjien tulee läpikäydä viennin aloittamiseksi.

Koulutusviennin rahoitus

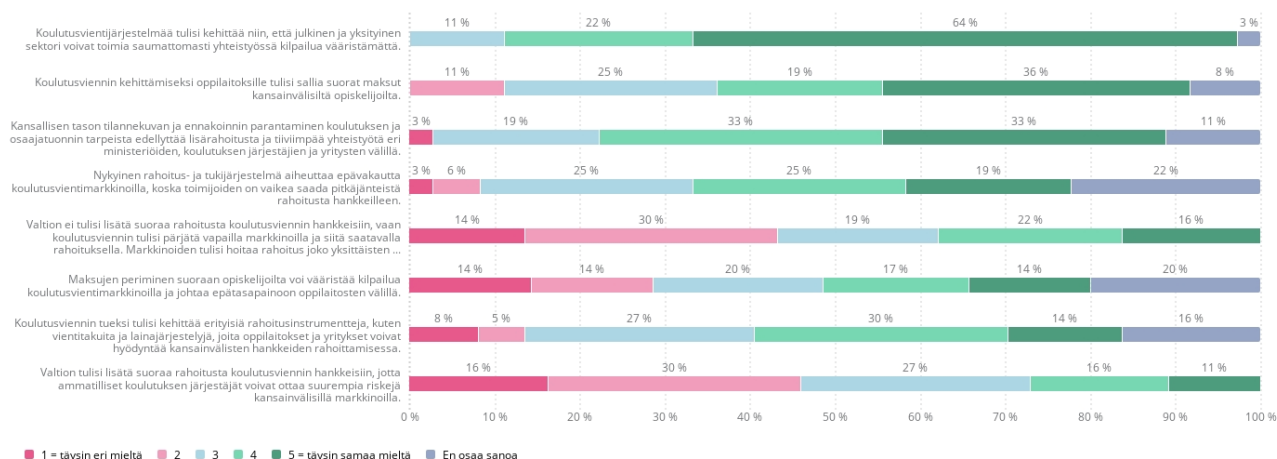
Koulutusviennin rahoituksesta esitettiin erilaisia väittämiä, joita vastaajien tuli arvioida asteikolla 1-5 sen mukaan, oliko niistä samaa tai eri mieltä. Valtaosa päättävävastaajista koki, että koulutusvientijärjestelmää tulisi kehittää niin, että julkinen ja yksityinen sektori voisivat toimia saumattomasti yhteistyössä kipailua vääristämättä (kuva 16). Lisäksi enemmistö oli sitä mieltä, että kansallisen tason tilannekuvan ja ennakkoinnin parantaminen koulutuksen ja osaajatuonnin tarpeista edellyttää lisärahoitusta ja tiivistä yhteistyötä eri ministeriöiden, koulutuksenjärjestäjien ja yritysten välillä. Sen sijaan **vastaajat eivät tukeneet ajatusta, että valtion tulisi lisätä suoraa rahoitusta koulutusviennin hankkeisiin**, jotta ammatilliset koulutuksenjärjestäjät voisivat ottaa suurempia riskejä kansainvälisillä markkinoilla.

Arvioi seuraavia väittämiä koulutusviennin rahoituksen näkökulmasta. 38

Kuva 16: Koulutusviennin rahoitukseen liittyvät väittämät – keskiarvot

Arvioi seuraavia väittämiä koulutusviennin rahoituksen näkökulmasta. 38

Kuva 17: Koulutusviennin rahoitukseen liittyvät väittämät – jakaumat

Päättäjät kommentoivat, että koulutusviennin pitäisi olla vientiä, josta koulutuksenjärjestäjä saa tuloa. Valtion tuki ja rahoitus oppilaitoksille vääristää kilpailua ja kaiken vientitoiminnan tulisi perustua oikeaan liiketoimintaan ja kilpailuun.

Myös haastatteluissa keskusteltiin rahoituksesta. Yksi haastateltu korosti, ettei valtion rahoitusta tulisi lisätä, vaan toiminnan tulee olla tarveperusteista. Jos rahoitusta lisättäisiin, tulisi määritellä sen käyttö tarkasti, sillä rahoitus voisi käytännössä päättyä koulutuksenjärjestäjien liiketoimintaan tai tuottoon. Kaksi haastatelluista koki tärkeänä mahdollisuutena lukuvuosimaksut tilauskoulutusten rinnalle. Yksi haastatelluista toivoi pitkäjänteisyyttä koulutusvientiin ja sitä ohjaaviin poliittisiin linjauksiin, päätöksiin ja rahoituksiin. Hankepohjaisuus on hastaavaa ja hiljaista tietoa menee hukkaan, jos seuraavaa projektia

ei tulekaan. Myös alueelliset tarpeet tulee huomoida, ja alueelliset ekosysteemit voivat tukea myös koulutusviennissä.

04 Johtopäätökset ja kehittämistarpeet

Tilannekuva ammatillisesta koulutusviennistä

Ammatillisen koulutusviennin toimijoiden kokemukset pääasiassa positiivisia, mutta epäselvät linjaukset muodostavat hidasteita

Selvitykseen osallistuneet ja ammatillista koulutusvientiä toteuttaneet organisaatiot olivat kokeneet toiminnan **pääasiassa positiiviseksi**, vaikka vaihtelevuuttakin kokemuksissa esiintyi. Koulutusviennin kuvattiin olleen pitkäjänteistä kehittämistyötä ja koulutuksia on toteutettu markkinalähtöisesti. Ammatilliset koulutusorganisaatiot kuvailivat lainsäädännön ja ministeriöiden linjojen **epäselvyyksien** olevan yksi este koulutusviennin aloittamiselle ja laajentamiselle, kuten myös **yhteistyöverkostojen rakentamisen työläyden**. Sopimuskumppaneiden toiminnan **eettisen kestävyysvarmistaminen** koettiin usein haastavaksi, ja **kaupallisten riskien mahdollisuuden** sekä **rahoitusjärjestelmien puutteiden** koettiin myös hankaloittavan tilannetta.

Päätäjille ammatillinen koulutusvienti näyttäytyy hajanaisena ja haastavana arvioida

Päätäjien näkökulmasta ammatillista koulutusvientiä ja siihen liittyvää koulutuspolitiikkaa oli jokseenkin **haastavaa arvioida**. Aihe koettiin osin myös araksi, ja osa oli sitä mieltä, että ammatillista koulutusvientiä **ei juurikaan huomioida osana koulutuspolitiikkaa**. Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että päätäjien (valtio- ja kunnallishallinto sekä poliittiset päättäjät) näkökulmasta ammatillinen koulutusvienti näyttäytyy **hajanaisena, koordinoimattomana ja jokseenkin jopa ”villinä läntenä”**. Määritelmät koetaan moninaisiksi ja käytänteet esimerkiksi tilauskoulutusten osalta kirjaviksi.

Päätäjäkentästä nousi esiin ammatillisen koulutusviennin **toteuttamisen ja rahoituspuoleisen moninaisuus**: sitä toteutetaan yhtäältä tilauskoulutusliiketoimintana ja toisaalta taas julkisrahoitteisena ulkomaalaisten opiskelijoiden koulutuksena. Julkisrahoitteinen koulutus tarkoittaa opetus- ja kulttuuriministeriön ammatillisen koulutuksen järjestämisen rahoitusta, joka myönnetään koulutuksen järjestäjille pääosin laskennallisin perustein. Yksi malli koulutusviennin rahoitukselle julkisen rahoituksen sijaan on lukuvuosimaksujen periminen, ja hallitus valmistelee parhaillaan tähän liittyvää lainsäädäntöä. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat voineet vuoden 2026 alusta lukien periä lukuvuosimaksuja EU- ja ETA-maiden ulkopuolisilta opiskelijoilta, ja tämä ei ole vaikuttanut korkeakoulujen kansainvälistymiskehitykseen negatiivisesti.¹

¹ Ks. lisää esim. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/lukuvuosimaksujen-kayttoonotto-ei-pysayttanyt-korkeakoulujen-kansainvalistymiskehitysta-maksutuottoja-mahdollista-nostaa-edelleen>. Ajankohtaisesta vaateesta maksujen täyskattaisuudesta sekä hakumaksuista korkeakouluissa lisää mm. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/hallitus-esittaa-muutoksia-eu-ja-eta-maiden-ulkopuolisten-opiskelijoiden-lukuvuosimaksuihin>.

Tulosten perusteella näyttää siis siltä, että päättäjille (sekä virkamies- että poliittisella tasolla) **koulutusvienti ei ole määritelmällisesti selvää tai selkeärajaista toimintaa.**

On hyvä huomioida, että tässä selvityksessä keskityttiin erityisesti ammatillisen koulutusviennin ja osajaapulan helpottamisen välisiin yhteyksiin, joten temaattisesti eniten käsiteltiin sellaista koulutusvientiä, jossa koulutetaan ulkomailta opiskelijoita tavoitellen heidän siirtymistään Suomen työmarkkinoille. Ammatillista koulutusvientiä edustavat myös erilaiset kohdemaissa tapahtuvat toiminnot, kuten suomalaisten tutkintojen myyntiä kohdemaan ammatillisen koulutuksen tarpeisiin ja erilainen konsultointi ammatilliseen koulutukseen liittyvissä kysymyksissä paikallisesti. Näitä muita malleja ei tässä selvityksessä juurikaan käsitelty.

Ammatillisen koulutusviennin eettiset kysymykset

Eettisten periaatteiden noudattamiseen toivottiin seurantaa ja sanktiointia

Education Finland -ohjelman laatimien koulutusviennin eettisten periaatteiden noudattamisen haasteellisuus jakoi ammatillisten koulutusorganisaatioiden mielipiteitä. Päättäjäkentästä nostettiin esiin pohdinta eettisten periaatteiden noudattamisen **valvonnasta ja sanktioinnista**, mikä olisi edellytys niiden vaikuttavuudelle. Education Finland -ohjelmalla ei sanktiointivaltaa ole, joten vaikuttava sanktiopelote voi olla haastava toteuttaa. Education Finland -ohjelma voi erottaa eettisiä periaatteita rikkovan jäsenen ohjelmasta, mutta tämä ei sinänsä itsessään estä toiminnan jatkumista. Valtionosuusrahoituksen käytön osalta opetus ja kulttuuriministeriö voi tehdä erityiskirjanpitolarkastuksia tai selvityksiä, mikä voi mahdollistaa väärinkäytösten havaitsemisen.

Eettisen kestävyys kysymykset pohdituttivat sekä koulutustoimijoita että päättäjiä useista eri näkökulmasta. Eettisen kestävyys varmistaminen koettiin haastavaksi koulutustoimijoiden kokemuksen mukaan. Myös valtionhallinnon puolella **agenttien rooli** koulutusviennissä nähtiin ongelmallisena. Lisäksi eettisten kysymysten piiriin nostettiin mm. **opiskelijoiden työllistymisen takaaminen** sekä **maksupolitiikkaan** liittyvät asiat, jotka vaikuttavat eettisyyden toteutumiseen. Lisäksi huomautettiin, että erityisesti sellaisessa koulutusviennissä, joka lähestyy kansainvälistä rekrytointia, tulee huomioida **kansainvälisen rekrytoinnin eettisiä kysymyksiä**.

Alaikäisten houkuttelu ei noussut esiin

Selvityksessä ei noussut esiin alaikäisten houkuttelu ja asema sekä siihen liittyvät eettiset kysymykset, todennäköisesti siksi, että **se on ammatillisen koulutusviennin puolella hyvin harvinaista**. Education Finland ei tue alaikäisten opiskelijarekrytointia ulkomailta toiselle asteelle, sillä siihen liittyy ainakin nykyisellään merkittäviä eettisiä riskejä (hyväksikäyttö, jopa ihmiskauppa) sekä lainsäädännöllisesti harmaita alueita (esim. huoltajakysymykset).

Yhteys osajahoukutteluun ja työvoimatarpeisiin

Sekä ammatillisten koulutusorganisaatioiden että päättäjien mielestä koulutusviennin tavoite kaikkein useimmiten nimenomaan Suomen osaajapulaan vastaaminen

Keskeinen selvityksen tavoite oli tarkastella ammatillisen koulutusviennin yhteyttä ja kytköksiä osaajahoukutteluun ja Suomen työvoimatarpeisiin. Koulutusvientiä toteuttaneiden ammatillisten koulutusorganisaatioiden mukaan **osaajapulaan vastaaminen Suomessa on useimmiten heidän koulutusvientitoimintansa tavoitteena**, kun taas esimerkiksi organisaation kaupallista hyötyä piti tärkeänä noin puolet organisaatioista. Päättäjien ajatukset olivat samansuuntaisia: osaajapulaan vastaaminen oli myös päättäjien näkökulmasta keskeistä, sillä erolla, että ammatilliset koulutusorganisaatiot näkevät osaajapulaan vastaamisen koulutusviennin tavoitteena vielä päättäjiäkin tärkeämmäksi. Toisaalta päättäjien mielipiteitä jakoi kuitenkin kysymys siitä, miten merkittävänä he näkevät ammatillisen koulutus- ja tutkintoviennin roolin osana Suomen osaajapulan kokonaistilanteen ratkaisemista.

Ammatilliset koulutusorganisaatiot näkevät, että **alueellinen työelämäyhteistyö** sekä yhteistyö myös **työvoimaviranomaisten** kanssa on keskiössä siinä, että vältetään Suomessa tapahtuva kansainvälisten opiskelijoiden koulutus aloille, joilla ei ole työvoimatarpeita. Koulutusorganisaatioiden näkökulmasta kansainvälisten opiskelijoiden koulutuksen Suomen työvoimatarvealoille tulisi olla maksullista, ja tätä perusteltiin mm. sillä, että opiskelijoiden jäämistä Suomeen ei voi taata, ja maksullisuus myös sitouttaa opiskelijoita paremmin opintoihin.

Päättäjien näkökulmasta olisi keskeistä kohdentaa ammatillista koulutusvientiä aloille, joilla nähdään **suuria työvoimatarpeita**, ja tätä tulisi tarkastella myös pitkän aikavälin näkökulmasta.

Kehittämistarpeet

Kehittämistarpeita erityisesti lainsäädännön sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämisessä

Ammatilliset koulutusorganisaatiot nostivat selkeästi esiin lainsäädännölliset uudistustarpeet ja toiveen, että **lainsäädäntöä sekä selkeytettäisiin että myös sen tulokannassa tuettaisiin**. Myös **rahoitusjärjestelmä koettiin epäjohtamukaisena**, ja se mahdollistaa tällä hetkellä esimerkiksi joihinkin koulutuksiin osallistumisen valtionosuusjärjestelmän sisällä myös EU:n ulkopuolelta. Myös erityisesti **tilauskoulutusten roolia toivottiin selkeytettävän**.

Lainsäädännön lisäksi kehittämistarpeita nähtiin **kansallisessa ohjauksessa ja neuvonnassa liittyen koulutusvientiin ja sen mahdollisuuksiin**. Myös päättäjät kannattivat hyvin vahvasti sitä, että koulutusvientiin liittyvää **sääntelyä ja ohjausta tulee selkeyttää ja yhtenäistää**.

Ammatillisessa koulutusviennissä yhtymäkohtia kansainväliseen rekrytointiin, mikä pitää huomioida jatkossa vahvemmin

Ammatillinen koulutusvienti on luonteeltaan monialaista ja sijaitsee osin koulutuksen ja työllistymisen / kansainvälisen rekrytoinnin rajapinnassa, joten myös työperäisen maahanmuuton ja **kansainvälisen rekrytoinnin kysymykset tulisi ottaa siinä jatkossa vahvemmin huomioon**. Vaikka kaikki ammatillinen koulutus- tai tutkintovienti ei tietenkään liity kansainväliseen rekrytointiin, on sen rooli osaajapulan ja alueellisten työvoimatarpeiden myötä korostunut yhtenä elementtinä kansainvälisten osaajien ja työvoiman saatavuuden kysymyksissä.

Ammatillinen koulutusvienti vaatii alueellisia kumppanuuksia, ei lisää valtion rahoitusta

Päättäjät näkevät, että koulutustoimijoita voisi parhaiten tukea koulutusviennin kehittämisessä **kannustamalla ja tukemalla alueellisissa kumppanuuksissa sekä kansainvälisten opiskelijoiden kotoutumisen ja työllistymisen tuella**. Valtion rahoituksen lisäämistä ei sen sijaan nähdä toimivana tukitapana, sillä koulutusviennin pitäisi päättäjien näkökulmasta olla tuloa tuottavaa vientiä, jolloin valtion rahoitus vääristäisi kilpailua.